

ADVIESCOMMISSIE TAALBELEID

Rapport

Taalbeleid:

‘Een schoolbrede aanpak voor de verbetering van de leeropbrengst en het ontwikkelniveau van alle leerlingen middels taalrijk onderwijs door elke docent binnen elk vak.’

Inhoud

Verantwoording en toelichting.....	2
Adviezen taalbeleid Vereniging Ons Middelbaar Onderwijs	4
Advies 1	4
Advies 2	4
Advies 3	6
Advies 4	7

Verantwoording en toelichting

Voor u ligt het advies dat de adviescommissie taalbeleid (ingesteld door de werkgroep Kwaliteitsontwikkeling) het eerste half jaar van 2021 schreef. De aanleiding voor dit onderzoek is de dalende trend van het leesvaardigheidsniveau van leerlingen in het voortgezet onderwijs (OECD, 2019). Ook de schoolleiders binnen Ons Middelbaar Onderwijs voelen de zorg over het leesvaardigheidsniveau, maar het zicht op de effectiviteit van het huidige taalbeleid dat gevoerd wordt binnen de vereniging, ontbrak. Daarom heeft de Raad van Bestuur, in samenwerking met verschillende rectoren/directeuren de vraag uitgezet om onderzoek te doen naar de noodzaak en effectiviteit van taalbeleid binnen Ons Middelbaar Onderwijs en daaruit volgend aanbevelingen te doen voor toekomstig taalbeleid binnen de (scholen van) de vereniging. De commissie Taalbeleid bestaat uit een vijftal docenten van verschillende OMO-scholen en wordt begeleid door een medewerker van het bestuursbureau uit het Team Onderwijs.

De Raad van Bestuur sprak in november 2020 de wens uit voor de zomervakantie van 2021 een advies te ontvangen. De commissie is van start gegaan op 1 februari 2021, dat betekent dat de commissie ongeveer vijf maanden de tijd heeft gehad om haar onderzoek uit te voeren en de aanbevelingen te formuleren. Vanwege coronabeperkingen heeft de commissie haar gehele onderzoek, zowel de ontmoetingen met de commissie als de interviews en gesprekken voor het onderzoek, online uitgevoerd.

Het relatief korte tijdspad en de online setting hebben ertoe geleid dat de commissie een aantal keuzes heeft gemaakt in haar onderzoek. De keuzes zijn steeds gemaakt met de focus op wat gezien de omstandigheden verstandig, haalbaar en waardevol voor de eindadviezen zou zijn. De commissie heeft zich daarom beperkt tot een literatuurstudie naar de succesfactoren van taalbeleid, de analyse van een selectie van taalbeleidsplannen van scholen binnen de vereniging en het aanreiken van een aantal praktische inzichten. Het doel dat de commissie daarbij voor ogen hield, was het komen tot een overzichtelijke set aanbevelingen die samen leiden tot het stimuleren van de taalontwikkeling in dienst van het leren en die kansrijk zijn om te landen waar en voor wie ze bedoeld zijn: in het klaslokaal, bij de leerling.

Bij de totstandkoming van het rapport raadpleegde de commissie een aantal experts. Prof. Dr. Gert Rijlaarsdam (UvA) gaf advies bij de focus en afbakening van het onderzoek. Albert Kivits (directeur-bestuurder bibliotheek Eindhoven), Dr. Anne Kerkhoff (lector taalbeleid Fontys), Dr. Anneke Smits (lectoraat Windesheim), dr. Anke Herder (SLO), Resi Damhuis (lector emeritus Marnix Academie), gingen tijdens het traject met de commissie in gesprek en gaven advies tijdens de

totstandkoming van de aanbevelingen. Alle feedback werd door de individuele commissieleden gewaardeerd en besproken voor ze al dan niet verwerkt werden.

Verder voerde de commissie gesprekken met leraren en schoolleiders van de geselecteerde scholen uit het onderzoek en een aantal schoolleiders van scholen die buiten de selectie vielen. Er werd gesproken met acht mediacoaches/leesconsulenten en directeurs van bibliotheken in Noord-Brabant en er was overleg met een aantal leden van de AOS. De leden van de adviescommissie hebben tot slot op 16 juni een inhoudelijke bijdrage geleverd aan een bijeenkomst van het Leesoffensief Brabant.

Naast het literatuuronderzoek en het onderzoek naar de taalbeleidsplannen is een aantal in het oog springende thema's verder uitgediept. Het eerste thema is het vmbo; leerlingen op het vmbo blijven nog verder achter in de PISA-resultaten dan leerlingen van andere schooltypen, vandaar een verdere uitwerking van de leesproblematiek op het vmbo. Het tweede thema betreft een concretisering van 'goede interactie in de klas'; de commissie doet een handreiking voor een manier om gericht te werken aan de verbetering van de kwaliteit van interactie in de klas.

De relatie van taalvaardigheid met kansengelijkheid is beschreven, al is het stimuleren van de taalvaardigheid van leerlingen slechts één van meerdere factoren die bijdragen aan het creëren van gelijke kansen voor leerlingen. De rol van meertaligheid is zijdelings meegenomen in het rapport. Het is een belangrijk thema in onze steeds diverser wordende samenleving, maar wel een thema waarvan de relevantie in het kader van breed taalbeleid per school enorm verschilt, afhankelijk van de leerlingpopulatie. Het strekt tot aanbeveling om naar behoefte op individuele scholen verder onderzoek te doen naar schoolspecifieke kwesties die de taalontwikkeling kunnen belemmeren.

U vindt in dit rapport achtereenvolgens:

1. De eindadviezen
2. Het onderzoeksrapport
3. De handreiking bij kwalitatief goede interactie in de klas
4. De uitdieping voor het vmbo
5. Een toelichting op modeling
6. Een beschrijving van de rol van de taalcoördinator

Maja van Hassel (Munnikenheide college)

Loes Heerkens (Rodenborch college)

Donna van der Hulst (Rodenborch college)

Nienke Nagelmaeker (Elzendaalcollege)

Dorieke Swinkels (Jacob-Roelandslyceum)

Adviezen taalbeleid Vereniging Ons Middelbaar Onderwijs

Het afgelopen half jaar heeft de Adviescommissie Taalbeleid met veel plezier het taalbeleid op de scholen van Ons Middelbaar Onderwijs onderzocht met als doel een helder profiel te schetsen van nuttig en effectief taalbeleid en een aantal praktische handreikingen te ontwikkelen die de implementatie ervan vereenvoudigen. De verschillende inzichten en perspectieven die we verkregen uit literatuuronderzoek, analyse van bestaande taalbeleidsplannen, gesprekken met leraren en schoolleiders, wetenschappers en experts hebben geleid tot de volgende adviezen die, in samenhang uitgevoerd, het leren van leerlingen bevorderen en bijdragen aan de kansengelijkheid van leerlingen. Kinderen die een sterke taalbasis hebben, hebben meer zelfvertrouwen, geloof in hun eigen leervermogen en het vertrouwen dat ze het verder zullen schoppen op school of in de samenleving. De adviezen kunnen alleen als set gelezen worden en zullen alleen het beoogde effect hebben, wanneer ze integraal overgenomen worden.

Advies 1

Integreer en waarborg breed taalbeleid in het schoolplan.

- Wij adviseren taalbeleid standaard op te nemen in de beschrijvingen van de onderwijskundige visie en ontwikkeling van alle OMO-scholen, de schoolplannen dus.
- Wij adviseren de Raad van Bestuur de schoolplannen te toetsen op de aanwezigheid van een visie op 'breed taalbeleid' bij de goedkeuring van de schoolplannen.

Het behoort tot de kerntaken van het onderwijs om alle leerlingen gelijke kansen te geven om het Standaardnederlands, en specifiek schooltaal en vaktaal, goed te verwerven en te ontwikkelen. Taalontwikkeling van leerlingen vindt altijd, binnen en buiten de school, plaats. Omdat taal- en denkontwikkeling hand in hand gaan, zal een betere taalvaardigheid resulteren in betere leervaardigheden en meer leeropbrengst voor elk vak. De vereniging heeft de verantwoordelijkheid om alle contacttijd met leerlingen te benutten om de taalontwikkeling te stimuleren, met als doel leerlingen in de gelegenheid te stellen hun taal- en denkvaardigheden optimaal te ontwikkelen.

We benadrukken dat een rijk taalaanbod, kwaliteitsvolle interactie en het bieden van taalsteun daarom aandacht en ruimte nodig heeft in alle lessen. Taalbeleid heeft alleen nut wanneer bij het schrijven van het beleid de directe verbinding wordt gelegd met andere didactische en pedagogische schoolontwikkelingen, daarom hoort taalbeleid thuis in ieder schoolplan. Taalbeleid moet niet vrijblijvend zijn, maar scholen moeten wel vrijheid ervaren in de wijze waarop ze het taalbeleid vormgeven.

Advies 2

Alle betrokkenen bij het taalbeleid hebben een duidelijk beschreven rol, kennen hun rol en dragen er verantwoordelijkheid voor.

- Wij adviseren iedere school een duidelijk profiel op te stellen van de deelnemers aan het opstellen en uitvoeren van taalbeleid.
 - Wij adviseren in de profielomschrijving *van de schoolleiding* tenminste op te nemen dat ze (eind)verantwoordelijk is voor het opstellen en het actief uitdragen van de visie op taalbeleid.
 - Wij adviseren in de profielomschrijving *van de taalcoördinator* (of een gelijkwaardige functie of taak) op te nemen dat hij zich richt op de implementatie van succesvol taalbeleid in de school. Hij is een praktische verbinder en een organisator.
 - Wij adviseren in de profielomschrijving *van alle docenten* de verwachte bijdrage aan de uitvoering van breed taalbeleid te beschrijven en de uitvoering van breed taalbeleid in lesobservaties op te nemen.
 - Wij adviseren tot slot na te denken over de positie van alle anderen die deelnemen aan de schoolgemeenschap, zoals mediathecarissen, het Onderwijs Ondersteunend Personeel en ouders of verzorgers, die ieder vanuit hun eigen positie bij kunnen dragen aan de taalontwikkeling van leerlingen.

Schoolbreed taalbeleid vraagt om een actieve rol van de schoolleiding. De schoolleiding kent en benoemt de relatie tussen taal en leren en laat zien dat taalrijke lessen leiden tot een verbetering van het leerproces en de leeruitkomsten. Een verbetering is tegelijkertijd een verandering en daarom geeft de schoolleiding, voorafgaand aan de aanpassing, duidelijk zicht op de aanleiding, het proces, de verwachte rol van de betrokkenen en het gewenste resultaat. De schoolleiding ondersteunt en faciliteert professionalisering om alle betrokkenen de behoefte aan zekerheid en het vertrouwen in eigen kunnen te kunnen geven om succesvol te kunnen zijn. Ze werkt daarbij vanuit de behoeften van de vakdocent, zodat de opbrengst voor de eigen les echt gevoeld wordt. De schoolleiding kiest het moment en de planning, rekening houdend met de werkdruk. Wanneer aan deze randvoorwaarden voldaan wordt, is het aan te raden om taalrijke lessen als observatiepunt mee te nemen in beoordelingen.

De taalcoördinator is de spilfiguur in de school wanneer het gaat om de uitvoering van het taalbeleid. De coördinator kent de behoeften van het team. Hij kent en adviseert de schoolleiding in het aansluiten bij de vragen die bij (individuele) docenten leven rondom taal en leren vanuit de eigenheid van vakken en de vakdidactiek. Hij draagt bij aan de organisatie van passende scholing van het team en organiseert lesobservaties en uitwisseling. De coördinator zorgt er samen met de schoolleiding voor dat docenten zich ondersteund voelen bij het opzetten van taalrijke lessen. De taalcoördinator weet waar expertise van binnen (bijvoorbeeld van vakdocenten) en van buiten (bijvoorbeeld van de bibliotheek) de school ingezet en uitgewisseld kan worden en onderhoudt dit netwerk. De taalcoördinator onderhoudt ook contact met en leert van (taalcoördinatoren van) andere OMO-scholen, bij voorkeur in een netwerk van taalcoördinatoren dat door de vereniging gefaciliteerd georganiseerd en wordt.

Ook de positie van anderen die deelnemen aan de schoolgemeenschap zijn belangrijk, zoals de rol van ouders. Om leerlingen aan het lezen te krijgen en houden, is steun, sturing en inspiratie bij ouders nodig. De kans dat een kind een boekenliefhebber wordt, wordt vijf keer zo groot als ouders lezen bevorderen. Ouders hebben daarvoor ook zelf steun, sturing en inspiratie nodig, denk bijvoorbeeld aan een thema-avond op school.

Taalbeleid bestaat uit bewezen effectief aanbod.

- Wij adviseren taalbeleid vorm te geven in een beperkt aantal aanbodsdoelen die alle lessen taalrijk maken. Wij adviseren deze aanbodsdoelen te vereenvoudigen tot de hieronder genoemde, bewezen effectieve, doelen waarbinnen iedere school van de vereniging de vrijheid heeft eigen accenten aan te brengen, aansluitend bij de leerlingenpopulatie en behoefte(n) van de school. Start daarnaast een schoolbreed leesoffensief.
 - **Zorg in alle lessen voor een rijk taalaanbod in context.**
 - **Creëer in alle lessen voldoende gelegenheid voor kwalitatief goede interactie door samenwerkend leren en taaldenkgesprekken.**
 - **Bied in alle lessen voldoende taalsteun door de didactiek van modeling en scaffolding toe te passen bij zowel receptie als productie van taal.**
 - **Start een leesoffensief met volgende focus:**
 - **Maak lezen onderdeel van de schoolroutine. Kies een vast moment of aantal momenten per week, en lees minimaal twintig minuten om tot ‘dieplezen’ te komen. De aanwezige volwassenen zijn rolmodel, zij lezen ook.**
 - **Investeer in een geschikt en actueel leesaanbod.**
 - **Sluit daarbij verenigingsbreed aan bij het Leesoffensief Brabant (www.leesoffensiefbrabant.nl)**
 - **Sluit daarbij op schoolniveau waar mogelijk aan bij de initiatieven en samenwerkingen van de leescoalitie (www.leescoalitie.nl).**
- Wij adviseren prioriteit te geven aan taalbeleid op de vmbo-scholen, gezien de (gemiddeld) zorgelijke resultaten op het vmbo.
- Wij adviseren monitoring primair te focussen op daadwerkelijke uitvoering en evaluatie van taalbeleid in de lessen. Pas op met wát je meet qua uitkomsten op leerlingniveau, hoe snel je resultaat verwacht en bewaak de opvolging. Monitoring gaat verder dan het afnemen van methode-onafhankelijke toetsen.
 - **Neem het schooleigen taalbeleid op in lesobservaties in het kader van de gesprekscyclus.**
 - **Meet over langere periodes; meetbaar resultaat is bijvoorbeeld bij woordenschatontwikkeling pas zichtbaar na drie jaar**
 - **Meet de mate waarin docenten zich bekwaam en ondersteund voelen bij de uitvoering van het beleid.**

Kinderen met een sterke taalbasis hebben meer zelfvertrouwen en schoppen het verder op school en in de samenleving. Werken aan een sterke taalbasis is een verantwoordelijkheid van de gehele school. In het verkavelde middelbareschoollandschap wordt de verantwoordelijkheid voor taalontwikkeling van de leerlingen vaak bij de vaksectie Nederlands gelegd. Dat is deels wél terecht, zij zijn immers de experts op het gebied van taalontwikkeling. Het is echter ook voor een deel onterecht, het zijn juist niet de lessen Nederlands waarin de grootste winst te behalen valt wanneer het gaat om de algehele taalontwikkeling in dienst van het leren gaat; de lessen Nederlands beslaan nog geen halve schooldag in de week en bovendien staat taal al centraal in de lessen. Er is wél veel winst te boeken bij de vakken waar taal een grote rol speelt, zoals de zaakvakken, maar waar taal didactisch vaak nog geen of slechts

een kleine rol speelt. Dat betekent overigens niet dat de docent in onze ogen méér moet doen, maar dat de docent de vakinhoud soms net even anders aanbiedt met een hoger leerrendement als gevolg.

Naast vakinhoudelijke en didactische ingrepen als werken aan de kwaliteit van de tekst en interactie in de les, het bieden van een rijke context en taalsteun, is het essentieel dat scholen investeren in leesmotivatie van leerlingen. Structureel beleid rondom vrij lezen en vrijetijdslezen is één van de meest onderschatte, effectieve en relatief makkelijke acties om te ondernemen; scholing van docenten is niet nodig om te starten met het maken van leeskilometers. Het is wel essentieel dat leerlingen tot het zogenaamde ‘dieplezen’ kunnen komen en niet in de fase van ‘skimmen en scannen’ te blijven hangen, en daarvoor is het van belang dat er minstens twintig minuten gelezen wordt, waarbij de rijke teksten voorwaardelijk zijn. Talloze wetenschappelijke studies tonen aan dat lezen een sterke bijdrage levert aan de taalontwikkeling van leerlingen, zowel van goede als van zwakke lezers (Broekhof, 2021). Ook het hebben van een geschikt en actueel leesaanbod heeft een positieve invloed op leesgedrag.

Advies 4

Maak optimaal gebruik van de kracht en middelen van het Omo-bestuur.

- Wij adviseren op bestuursniveau aan te sluiten bij ‘Het Brabants leesoffensief’.
- Wij adviseren te investeren in kennisdeling binnen de vereniging, door uitkomsten, adviezen en handreikingen in een digitale omgeving op ONS.OMO te delen.
- Wij adviseren een verenigingsbreed netwerk voor taalcoördinatoren op te richten.

Er gaat veel tijd en energie naar het opstarten van samenwerkingen met de bibliotheken, met wisselende uitkomsten. Het OMO-bestuur kan voor 66 scholen een beter en voorspelbaar aanbod van samenwerkingsmogelijkheden bedingen en betere prijsafspraken maken dan 66 scholen dat individueel kunnen. Uiteraard moet er bij de praktische samenwerking ruimte blijven voor maatwerk; bestaande, succesvolle overeenkomsten hoeven niet opgezegd te worden, maar de huidige initiatieven zijn niet structureel genoeg. Zo blijft in de samenwerking tussen leesconsulenten (van de bibliotheek) en taalcoördinatoren (van de scholen) de passende uitvoering van het beleid centraal staan en niet het beleid zelf of de randvoorwaarden ervan. Het opzetten van een samenwerking is nu soms een proces dat jaren in beslag neemt en dat afhankelijk is van de personen die de taak vervullen, er gaat veel kostbare tijd verloren en de uitkomsten zijn lang niet altijd duurzaam.

Verder is het belangrijk dat alle middelen en inzichten uit dit onderzoek makkelijk toegankelijk worden en blijven voor OMO-medewerkers en dat daar iemand de verantwoordelijkheid voor blijft dragen. Met de nieuwe infrastructuur op ONS.OMO is dat goed te realiseren.

Tot slot adviseren wij te investeren in een centraal netwerk (eventueel aangevuld met regionale netwerken naar behoefte) voor taalcoördinatoren. Wanneer er een vast aantal (online)ontmoetingen per jaar kan zijn, stel je de coördinatoren in de gelegenheid van elkaar te leren, maar het biedt ook de kans duurzame verbindingen aan te gaan met partners, zoals Fontys, AOS'en, de bibliotheken in Noord-Brabant en Cubiss en met en van elkaar te leren.